

DUPĂ DOUĂZECI DE ANI

ată-ne, aşadar, la capătul a două decenii din drumul spre libertate, progres şi fericire, deschis la 23 August 1944.

Cu numărul de faţă, revista noastră încheie ciclul de sinteze, momente semnificative şi mărturii ale creatorilor, prin care a încercat, în cursul anului, să dea o imagine a acestui drum, aşa cum s-a reflectat el în lumea teatrului.

Azi e limpede faptul că nu e vorba de o sporadică şi întâmplătoare serie de succese, obţinute de-a lungul anilor, ci de o adevărată operă de *construire* a unei mişcări teatrale, gândite, organizate şi îndrumate ştiinţific de partid, pe baza principiilor marxism-leninismului. Fără această călăuză permanentă, fără condiţiile create de statul socialist, nu era de conceput înflorirea artei noastre scenice.

În concepţia partidului, ideea construcţiei artistice a fost de la început şi indestructibil legată de lupta pentru construcţia noii societăţi. De aci şi-a tras seva şi originalitatea, în primul rând, dramaturgia nouă, temelie pe care s-au dezvoltat toate componentele imaginii teatrale. Dramaturgia originală contemporană constituie principalul pilon de susţinere a teatrului nostru, cel care-i dă tonalitatea şi orientarea specifică, socialistă. Textul dramatic, element primordial în arta spectacolului, exprimă, înainte de toate, *modul de a gândi* al autorilor contemporani, dar legat prin mii de fire de realitatea vie, concretă, de toate zilele, teatrul nostru exprimă implicit şi modul de a considera viaţa şi lumea al oamenilor din ţara noastră, redă tipuri umane şi relaţii caracteristice noii societăţi româneşti.

Crearea acestei dramaturgii contemporane a devenit preocuparea de căpetenie a oamenilor noştri de teatru, încă din primii ani de după Eliberare. Spun a oamenilor de teatru, pentru că activitatea dramaturgilor s-a legat din ce în ce mai strâns de viaţa teatrelor, de creaţia actorilor, regizorilor, scenografilor.

După cum era imposibilă dezvoltarea unei mişcări teatrale fără o dramaturgie străbătută de cele mai înaintate idei ale contemporaneităţii, tot astfel ar fi fost greu de închipuit afirmarea unei dramaturgii contemporane fără o mişcare teatrală frământată de marile probleme ale epocii, de neobosita căutare a unor

modalități scenice inedite, corespunzătoare problematicei omului de azi, modului său de a concepe viața — într-un cuvânt, caracterului său. O asemenea mișcare teatrală s-a format de-a lungul anilor, mișcare largă, cuprinzând creatori de diferite generații, reprezentând variate personalități și stiluri, cu toții reuniți pe platforma realismului socialist.

Pătrunși de sentimentul comun că trăiesc cel mai grandios moment din istoria omenirii, când pe întreaga planetă au loc uriașe transformări sociale, iar geniul uman a luat cu asalt cosmosul, oamenii de teatru au căpătat în același timp conștiința înaltei răspunderi ce le revine, ca unora ce trăiesc în acea parte a lumii unde omul s-a eliberat pentru totdeauna de robia milenară, unde artistul și-a câștigat libertatea, nu numai de a exprima *năzuința* spre o viață cu adevărat umană, ci de a *contribui efectiv prin creația sa* la construirea acestei vieți. A FI CONTEMPORAN înseamnă pentru oamenii noștri de teatru — ca și pentru artistul de la noi, în general — tocmai această prezență în epocă, tocmai această responsabilitate față de ea.

Ideea contemporaneității apare ca o preluare și dezvoltare organică a unei vechi și glorioase tradiții a artei noastre. Marii scriitori clasici, părinții dramaturgiei românești, Vasile Alecsandri, I. L. Caragiale, Delavrancea și alții au fost, la timpul lor, *scriitori contemporani*, sensibili la evenimentele politico-sociale ale timpului, participanți la viața poporului, la frământările epocii, lucrările lăsate de ei reprezentând rezultatul acestei participări. Influența lor, mai cu seamă a lui Caragiale, s-a făcut simțită asupra dramaturgiei realist-critice dintre cele două războaie mondiale, când o pleiadă de dramaturgi, cum sînt Camil Petrescu, George Mihail Zamfirescu, Victor Ion Popa, Mihail Sebastian, Victor Eftimiu, Tudor Mușatescu, Mihail Sorbul, Mircea Ștefănescu, Alexandru Kirișescu, G. Ciprian au zgrăvit cu vervă satirică instituții și moravuri ale vechii României, descriind totodată în multe din piesele lor, de pe pozițiile unui cald și generos umanism, viața nefericită a oamenilor simpli și cinstiți. Lucrările lor cele mai reprezentative au înfruntat timpul, intrînd în patrimoniul noului teatru socialist, multe din ele fiind acum reprezentate cu succes și dincolo de hotarele țării, dovedindu-și astfel universalitatea. Sînt piese care ne poartă din lumea necăjită a cartierelor sărace, care năzuiește la libertate și fericire (G. M. Zamfirescu : *Domnișoara Nastasia*), în lumea intelectualilor visători ai lui Mihail Sebastian (*Steaua fără nume*, *Ultima oră*, *Jocul de-a vacanța*), sau ne pun în fața virulentelor polemici de idei ale lui Camil Petrescu (*Jocul ielelor*, *Act venețian*, *Suflete tari*), a emoționantei omenii din *Tache, Ianke și Cadîr*, *Mușcata din fereastră* de Victor Ion Popa, a cascadei de umor din comedii prin care Tudor Mușatescu își bătea joc de burghezia parvenită. La oricare din ele ne-am opri, în orice mediu s-ar plasa acțiunea, există în aceste piese — cu toate limitele lor — trăsătura comună a protestului împotriva unei societăți strîmbe, antipopulare, antiumane.

După August 1944, dramaturgii s-au angrenat în vârtejul evenimentelor revoluționare, cu voința fermă de a contribui la lichidarea definitivă a trecutului și la ridicarea unei societăți mai bune și mai drepte. În acești ani, Camil Petrescu, Victor Eftimiu, Al. Kirișescu, Mircea Ștefănescu scriu piese noi, fie îndreptate împotriva fascismului (Al. Kirișescu : *Dictatorul*), fie pagini de istorie văzute într-o nouă perspectivă (Camil Petrescu : *Bălcescu* ; Mircea Ștefănescu : *Căruța cu paiețe*, *Cuza Vodă* ; Al. Kirișescu : *Michel Angelo*), fie fresce de satirizare a moravurilor burghezo-moșierești-fasciste (Victor Eftimiu : *Parada*). Pe aceeași linie satirică se înscriu piesele lui Al. Șahighian (*Pensiunea doamnei Stamate*, *Nepotul din Giurgiu*) și Tudor Șoimaru (*Afaceriștii*). Aceștia li se adaugă un contingent proaspăt de dramaturgi care aduc pentru întâia oară pe scenă *poporul revoluționar*, în frunte cu comunistii, muncitorii uzinelor, țărănimea săracă, intelectualitatea progresistă, punînd bazele noii dramaturgii realist-socialiste.

Astfel, în *Minerii* și *Cetatea de foc* de Mihail Davidoglu apar momente din începutul marelui proces al industrializării țării. Eroii săi, mineri și oțelari, sînt reprezentativi pentru elanul revoluționar cu care masele largi ale poporului, asuprite și exploatare odinioară, au pornit, libere și conștiente de faptul că puterea

se află în mîinile lor, să construiască o nouă societate. Dramaturgia Luciei Demetrius surprinde într-un șir de piese de subtilă analiză psihologică formarea unor noi tipuri umane. Fie că scrie piese din lumea muncitorilor de la oraș (*Cumpăna*), a intelectualității (*Întoarcerea din vis*, *Întîlnirea peste ani*), fie că urmărește transformările din lumea satelor (*Vadul nou*, *Vlaicu și feciorii lui*, *Prietenii*), cu accent special pe intelectualitatea care activează în rîndurile țărănimii (*Oameni de azi*), Lucia Demetrius aduce în aceste piese, pline de poezie și umor, o mare dragoste de oameni, bucuria pentru viața lor, pornită pe un drum nou și bun. Concomitent cu aceste lucrări de inspirație directă din realitatea imediată, Lucia Demetrius a creat o serie de piese în care prezintă, cu aceeași cunoaștere și subtilitate psihologică, destrămarea vechii societăți (*Trei generații*, *Arborele genealogic*).

Cu totul remarcabilă, din punctul de vedere al înfățișării marii cotituri istorice pentru societatea romînească, rămîne piesa lui Horia Lovinescu, *Citadela sfărîmată*. În simbolul „citadelei“ familiei burgheze aparent unite și tari, Lovinescu surprinde în caractere memorabile procesul de fărîmîtare și descompunere a acestei lumi, prăbușirea definitivă a unora dintre reprezentanții ei și recuperarea pentru o viață nouă a intelectualității cinstite. Pe aceeași linie a zugrăvirii oamenilor care, după o existență meschină și lipsită de orizont, își găsesc în sfîrșit un rost pe lume, se înscriu piese ca *Surorile Boga* sau *Febre*.

Concomitent cu aceste lucrări dramatice care reflectă împrejurări, conflicte și oameni din amplul proces transformator al societății, văd pentru prima oară lumina rampei tablouri emoționante din lupta ilegală a comuniștilor împotriva fascismului (*Arcul de triumf* de Aurel Baranga și *Anii negri* de același autor, în colaborare cu N. Moraru), sau de pe frontul antihitlerist (*Ultimul mesaj* de Laurențiu Fulga). De altminteri, acest filon al teatrului eroic se continuă pînă în zilele noastre, numeroși scriitori consacîndu-și talentul evocării unor momente din lupta poporului pentru răsturnarea vechii orînduirii. Pe acest plan se cuvin a fi citate *Întoarcerea* de Mihai Beniuc, trilogia *Oameni în luptă* de Al. Voitin, *Passacaglia* de Titus Popovici, *Dacă vei fi întrebat* de Dorel Dorian.

Deosebit de semnificativ e faptul că, an de an, teatrul a cîștigat noi aderenți, ceea ce se explică în primul rînd prin popularitatea sa crescîndă în rîndul maselor, dar și prin aceea că el a devenit o tribună directă de contact cu aceste mese. Autorilor care au pus temeliile dramaturgiei socialiste, li s-au adăugat treptat poeți și prozatori ca George Călinescu, Mihai Beniuc, Maria Banuș, V. Em. Galan, Eugen Barbu, Titus Popovici, Ion Istrati, Sütö András, Gelu Naum, apoi noi autori dramatici ca Al. Mirodan, Dorel Dorian, Paul Everac, Al. Voitin, Teodor Mazilu, Sergiu Fărcășan, Al. Popovici, Nicuță Tănase, Radu Cosășu, Gh. Vlad, T. Bușecan, Aurel Storin, Sidonia Drăgușanu, Horia Stancu, Maria Földes, I. Hristea și alții. Toți aceștia au lărgit peisajul dramaturgiei originale contemporane prin timbrul specific propriei lor personalități creatoare, prin abordarea unor zone variate de investigații din ampla temă a devenirii comuniste a societății, a formării noii conștiințe corespunzătoare acestei societăți. Dramaturgia capătă tot mai mult un caracter de teatru de idei.

În cele mai populare piese ale sale, Al. Mirodan dezbate, în medii diferite, probleme etice de vibrantă actualitate. În *Ziaristii*, lupta pentru adevăr a redactorilor unui ziar de tineret este înfățișată ca o trăsătură de caracter comunistă, ca o nobilă pasiune plină de romantism. În *Șeful sectorului suflute*, problema atacată e cea a fericirii individuale ca rezultat al luptei pentru fericirea întregii societăți. În *Noaptea e un sfetnic bun*, se află pe primul plan marea răspundere pentru soarta fiecărui om, pentru cunoașterea sa profundă.

Lumea pieselor lui Dorel Dorian este, în general, lumea marilor șantiere. Tema sa preferată: pasiunea creației, ca element fundamental al omului liber de exploatare și aspirare. *Secunda 58*, *De n-ar fi iubirile...*, *Ninge la ecuator* urmăresc modul cum această nouă forță motrice a conștiinței umane influențează hotărîrea viața socială și individuală — răsfrîngîndu-se multilateral în gîndirea și sentimentele omului —, ca și relațiile de răspundere și solidaritate umană ce se stabilesc într-o societate bazată pe încredere tovarășească.

Paul Everac a dat, într-un timp relativ scurt, piese inspirate din multiple sectoare de viață. *Poarta*, lucrare de debut din mediul țărănesc, a fost urmată de

un șir de piese ai căror eroi sînt intelectuali (*Explozie întirziată*, *Costache și viața interioară*), apoi de reportajul dramatic din lumea muncitorilor, *Ferestre deschise*, sau de ampla frescă a unui mare șantier, *Ochiul albastru*. Cea mai recentă lucrare a sa, *Ștafeta nevăzută*, atacă emoționanta temă a solidarității între oameni care, deși nu se cunosc, luptă nu numai pentru un țel comun, dar și unul pentru celălalt.

În cele două piese ale sale *Îndrăzneala* și *Punctul culminant*, Gh. Vlad a izbutit să surprindă aspecte și tipuri inedite din lumea satului colectivizat.

Nu e de mirare că, într-o perioadă în care problemele ideologice sînt atît de legate de viața oamenilor și atît de viu discutate, literatura dramatică n-a rămas indiferentă față de o asemenea temă. În *Steaua polară*, Sergiu Fărcășan dezbate atitudinea față de știință, elogiînd munca plină de abnegație a savantului comunist, care-și pune cu exigență și modestie toată viața și puterea de creație în slujba luptei pentru puritatea ideologiei marxist-leniniste, pentru progresul patriei și umanității, iar în *Moartea unui artist*, Horia Lovinescu dezvăluie, profund și dramatic, drumul sculptorului Manole Crudu spre înțelegerea înaltului sens al creației artistice. Eroul piesei găsește rezolvarea întregii sale vieți în mesajul de umanitate pe care opera sa îl adresează lumii.

Într-o dramaturgie cu atît de puternice tradiții în genul comediei, ar fi fost nefiresc dacă acest gen nu și-ar fi aflat o largă dezvoltare și în zilele noastre. Cu-prinzînd o arie întinsă, de la farse, comedii lirice, la cele de ascuțită virulență satirică, comedia s-a afirmat mai ales prin bogata activitate a lui Aurel Baranga (dintre lucrările căruia cea mai valoroasă rămîne *Mielul turbat*), prin piesele lui Al. Mirodan, Mihai Beniuc (*În Valea Cucului*), V. Em. Galan (*Prietena mea Pix*), Sergiu Fărcășan (*Sonet pentru o păpușă*), Radu Cosașu (*Mi se pare romantic*) etc. De reținut în aceste piese e prezența unor eroi de comedie de o factură originală, care reprezintă, cu vervă și umor, noua opinie publică.

La capătul a două decenii, un fapt se impune cu evidență. Cu toate inegalitățile și lipsurile inerente procesului de creștere, dramaturgia originală contemporană a cunoscut — și asta e esențialul — un drum ascendent, a fost un însoțitor credincios al vieții oamenilor în furtunoasa ei transformare revoluționară, s-a născut din această viață și, la rîndul ei, a exercitat, prin cele mai valoroase creații, o puternică influență asupra spectatorilor. Pe bună dreptate se poate spune că e o dramaturgie care s-a construit construind. Contribuind la construirea conștiințelor, insuflînd idealuri, dînd răspunsuri de viață oamenilor, de pe pozițiile celui mai înalt umanism, umanismul comunist, biciuînd de pe aceste poziții vechi moravuri și năravuri, sesizînd și stimulînd schimbările survenite în structura sufletească a maselor. De la *Cetatea de foc* la *Ștafeta nevăzută*, de la *Vlaicu și feciorii lui* la *Îndrăzneala*, de la *Citadela sfărîmată* la *Steaua polară* sau *Șeful sectorului suflate*, se reflectă un proces istoric complex, sînt trepte de conștiință urcate de poporul nostru, e evoluția unei societăți, a unor tipuri umane. Dramaturgia a creat o galerie de eroi populari, memorabili prin omenescul, libertatea de spirit și farmecul lor, visători și lucizi totodată, împletind gîndul cu fapta, pătrunși de cele mai nobile idealuri și realizatori ai acestora. Savanta Dinescu, Cerchez, Gore, Șeful, Pavel Proca, Anghel Dobrian, Toma Căbulea, Spiridon Biserică, Păun Ciocîlteu, Jana Mincă, Lupu Aman, Domnica Rotaru, Piticescu, Dimache Șaru sau Dănilă Bulz sînt chipuri de eroi contemporani însuflețiți de marele ideal al comunismului, pe care-i simțim aproape de inima și conștiința noastră. Creînd asemenea eroi, dramaturgii noștri au răspuns chemării partidului, sintetizate în cuvintele tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej: „În această etapă istorică de dezvoltare a societății noastre, literaturii îi revine misiunea de mare răspundere de a contribui prin toată forța ei de înrîurire la formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, la făurirea omului nou, a moralei socialiste, a atitudinii noi față de muncă și societate, la înlăturarea din conștiința oamenilor a influențelor ideologiei și educației burgheze. Creația literară are menirea de a reflecta puternicului avînt al construcției economiei și culturii socialiste, schimbările în modul de viață al poporului, de a zugrăvi chipul luminos al muncitorului, al țăranelui colectivizat, al intelectualului, de a cultiva în inimile oamenilor mîndria patriotică, îndemnîndu-i la noi fapte eroice pentru triumful celor mai înaintate idei ale timpului nostru, ideile comunismului“.

Aceste cuvinte, adinec însușite de creatori, au devenit propriul lor mod de a-și considera activitatea, rațiunea lor de a fi și de a crea. Ele constituie un permanent îndemn de a lichida slăbiciunile încă existente, de a ridica mereu mai sus calitatea muncii lor artistice.

În afirmarea și succesul noii dramaturgii, un rol de seamă l-au avut actorii, regizorii, scenografuli noștri, care și-au făcut un punct de onoare din valorificarea ei scenică, realizând cu multe din piesele originale sute de spectacole pe o singură scenă. Eroii pomeniți mai sus, și încă mulți alții, nu pot fi despărțiți de numele interpreților care le-au dat pentru întâia oară viață: George Calboreanu în Petru Arțoc și Mihai Buznea; Lucia Sturdza Bulandra în savanta Dinescu; Ștefan Ciubotărașu în Dănilă Bulz, Vlaicu sau Mastacan; Radu Beligan în Cerchez, Șeful și Gore; Jules Cazaban în academicianul Bălăceanu; Toma Dimitriu și György Kovács în Manole Crudu; Birlic în Spiridon Biserică sau Toma Căbulea; George Constantin în Pavel Proca; Ion Marinescu în Păun Ciocilteu, Leopoldina Bălănuță în Jana Mincu; Tatiana Iekel în Domnica Rotaru; Boris Ciornei în Lupu Aman; Em. Petruț în Anghel Dobrian; S. Mihăilescu-Brăila în Dimache Șaru; Gh. Leahu în Piticescu. Dar pe lângă aceste roluri de mare întindere, pot fi oare uitate micile bijuterii realizate în roluri secundare de către actori frunțași ai scenelor noastre? Mă gândesc la Aura Buzescu în Maria Buznea; la Irina Răchițeanu în rolul muncitoarei din trilogia *Oamenii în luptă*; la Costache Antoniu sau Marcel Anghelescu în *Ștafeta nevăzută*; la Eugenia Popovici în rolul de o singură scenă din *Surorile Boga* sau la Domnica din *Moartea unui artist*.

Toți aceștia și încă mulți alții au continuat, cu aceeași pasiune, marea tradiție a înaintașilor de a-și pune întregul lor talent în ridicarea pe culmi din ce în ce mai înalte a dramaturgiei naționale.

Larga audiență de care se bucură în rîndul spectatorilor această dramaturgie a fost asigurată, într-o mare măsură, de numeroasele colective teatrale din regiuni, care — neobosite — au făcut cunoscute noile piese și eroii lor pînă în cele mai depărtate colțuri ale țării.

La rîndu-le, lucrările autorilor noștri dramatici nu numai că au prilejuit mari creații interpreților, dar au exercitat asupra lor și o mare influență etică. Semnificative sînt din acest punct de vedere cuvintele lui Radu Beligan rostite cu prilejul ultimei plene a Consiliului teatrelor: „Consider că, pentru viața mea de actor, rolul Cerchez reprezintă o cotitură esențială. Lucrînd la acest rol pasionant, care a însemnat pentru mine un adevărat proces de igienă morală, am început să-mi văd deficiențele personale, să-mi confrunt cunoștințele cu realitatea din jur, să încerc să văd mai limpede care este atitudinea mea.”

Coloană vertebrală a întregului repertoriu, dramaturgia originală a asigurat pronunțatul caracter socialist al mișcării teatrale contemporane românești. Acest caracter a fost permanent îmbogățit prin reprezentarea celor mai valoroase lucrări ale dramaturgiei țărilor socialiste. Totodată, repertoriul acestor ani a valorificat larg capodopere ale literaturii clasice universale, spectatorul fiind, de asemenea, ținut la curent cu ceea ce se creează mai bun, azi, pe toate meridianele lumii. Criteriul principal al selecționării acestui larg repertoriu a fost criteriul artei teatrale *umaniste*, care, indiferent cînd și unde a fost creată, să pledeze pentru nobile idealuri de viață și de gândire.

Construit astfel, teatrul nostru dispune azi de toate elementele pentru dezvoltarea sa pe trepte din ce în ce mai înalte. Maștrilor încercați ai scenei li s-au adăugat în acești ani numeroși tineri — dramaturgi, regizori, actori, scenografi — care-i dau un colorit viu, animat, îndrăzneț, o efervescentă creatoare plină de idei, de fanție și originalitate. Principala lor preocupare e de a da tot mai multă strălucire dramaturgiei originale contemporane, de a perfecționa *cultura teatrală inovatoare*, ale cărei temelii s-au pus în cursul celor două decenii, de a se suda în colective unitare și antrenate, capabile să facă față unui repertoriu mereu mai amplu și mai divers.

După douăzeci de ani de la Eliberare, noua mișcare teatrală, rezultat direct al condițiilor create de partid și de statul socialist, își afirmă din plin vitalitatea, ca factor activ în marea operă de desăvîrșire a construirii socialismului în patria noastră.

Traian Șelmaru